

Motion till riksdagen 2009/10:Sf373

av **Gunvor G Ericson m.fl. (mp)**

Arbetslivstrygghet

Innehållsförteckning

2	Inledning.....	3
3	Problem med dagens system.....	4
3.1	Andra anställningsformer	4
3.2	Problem med systemet som behöver lösas.....	5
3.3	Rundgång och regelanpassningens pris	5
3.4	Nya regler – nya problem	6
3.4.1	Regeringens reformer.....	6
3.4.2	Komplexa regelverk skapar problem	7
3.4.3	Konsekvenser och flykt från a-kassorna.....	8
3.4.4	Kvinnor särskilt drabbade	8
3.5	Uppenbart behov av förändringar	9
4	En dörr in och arbetslivstrygghet.....	9
4.1	Övergripande organisatoriska förändringar för införande av arbetslivstrygghet	11
4.1.1	Sammanlagning av arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen till ett och samma nytt trygghetssystem.....	11
4.1.2	Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen förs samman och ersätts av en ny myndighet	11
4.1.3	Ansvar för arbetslöshetsersättning tas över av den nya myndigheten.....	12
4.1.4	Slopat krav på medlemskap i a-kassa för att få inkomstrelaterad ersättning vid arbetslöshet	13
4.1.5	Arbetsvillkoret ses över.....	13
4.1.6	Likställande av ersättningsnivå för sjukskrivna och arbetslösa.....	13
4.1.7	Försörjningsstödet förstatligas, förändras och läggs på den nya myndigheten	14
4.1.8	Individuell helhetsbedömning och coachning	15
4.2	Fler behöver omfattas	16
4.2.1	Återinföra studerandevillkoret	16

Fel! Okänt namn på

4.2.2	Förlänga tiden med full ersättning för arbetslösa	16
4.2.3	Rätt för studerande till ersättning eller arbetslivstrygghet om de är sjuka	16
4.2.4	Förbättra möjligheterna att kombinera deltidstudier med deltidssjukskrivning	16
4.2.5	Flexiblare regler kring deltidssjukskrivning	17
4.2.6	Förändrad karensdag vid sjukdom.....	17
4.2.7	Förändra sjukpenningsreglerna för att stoppa utförsäkringen.....	17
5	Slutord.....	17

1 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en parlamentarisk utredning för att utreda på vilket sätt och med vilken tidsplan förslaget om arbetslivstrygghet kan genomföras i Sverige.

2 Inledning

Miljöpartiet de grönas vision är ett trygghetssystem som är modernt, enkelt och överskådligt. Enskilda människor ska veta vad som gäller och vart man ska vända sig den dag man behöver det – för att man blivit arbetslös, sjuk, eller tillfälligt har för låg inkomst för att klara sig. Byråkrati och administration ska vara minimal genom att myndigheterna är organiserade så att de kan agera optimalt och utifrån en helhetssyn.

Dagens trygghetssystem kan man säga ser ut som motsatsen till detta. Det är ett lapptäckande av olika regler, ersättningar och bidrag. Det är svårt att veta vad som gäller och många har svårt att få ersättning. Det finns människor som visserligen har rätt till ersättning, men inte förstått att söka på rätt sätt, medan andra är i stort behov av ersättning men inte har möjlighet att få det på grund av att de inte känt till alla detaljerade regler. Människor hamnar inte sällan mellan stolarna och känner sig ofta djupt frustrerade och felaktigt behandlade på grund av hur regelverket ser ut. Vi vill förändra detta. Nya problem har också tillkommit genom de förändringar regeringen drivit igenom och som för många innebär en rädsla att förlora sin ersättning, eller få så kraftigt sänkt ersättning att det skapar allvarliga privatekonomiska svårigheter. De ekonomiska klyftorna i Sverige ökar.

Efter ett internt rådslag hösten 2007 lade Miljöpartiet fram ett förslag om nytt trygghetssystem, en så kallad arbetslivstrygghet. Motionen beskriver huvuddragen i detta förslag. Det går i huvudsak ut på att människor ska kunna vända sig till ett och samma ställe oavsett vilket problem man har. Människor som inte kan försörja sig för att de är arbetslösa, sjuka eller både och ska inte behöva fundera på hur stor ersättningen kommer att vara, den ska ligga på samma nivå. Det ska bli mindre viktigt för myndigheter att försöka dela in människor i ”fack” – det vill säga avgöra huruvida det är sjukdom eller arbetslöshet som är huvudproblemet. Det centrala är att man står utan inkomst och är tillfälligt i behov av ersättning och engagerat stöd utifrån sin specifika situation. Är man i behov av försörjningsstöd, så kallat socialbidrag, ska man söka det på samma ställe och ha tillgång till samma stöd. Alla som behöver ska kunna få egen coach.

Vi föreslår att sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkring slås ihop till ett nytt trygghetssystem, som därmed också tar över a-kassornas funktion. Trygghetssystemet blir skattefinansierat och nivåerna i det som i dag är sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen jämföras. Två myndigheter, Försäkringskassan

Fel! Okänt namn på

och Arbetsförmedlingen blir en och försörjningsstödet förstärkt. Tillkommer gör ett förändrat arbetssätt som ska präglas av både helhetssyn, effektivitet och individfokus.

3 Problem med dagens system

Dagens försäkring skapades i en tid då de flesta hade ett och samma yrke livet igenom, ofta med fast anställning hos samma arbetsgivare. Så ser inte samhället ut längre. Det får följdverkningar för ett stort antal ersättnings- i de olika försäkringarna. Övergripande ser vi ett stort antal problem ur olika aspekter med dagens trygghetssystem. Den nuvarande regeringen har dessutom genomfört flera reformer som skapat ytterligare problem för många människor.

3.1 Andra anställningsformer

Anställningsformerna ser annorlunda ut nu än förr. Det senaste året har arbetslösheten skjutit i höjden på grund av finanskrisen och dess effekter. En bild av hur det läget såg ut hösten 2008 visar att nästan var fjärde person arbetar deltid.¹ Människor studerar både heltid och deltid. Ungefär varannan studerande arbetar vid sidan av studierna. Var sjätte student uppger att de måste jobba för att ha råd att studera.²

Cirka 16 procent av alla som hade anställningar hade tidsbegränsade anställningar.³ Bland de personer som hade tidsbegränsade anställningar var ca 57 procent inte fackligt anslutna. Det är framför allt yngre som både arbetar deltid och har tidsbegränsade anställningar, och statistiken talar för att det i hög grad handlar om samma fysiska personer.

Kvinnor är överrepresenterade både vad gäller deltid och tidsbegränsade anställningar. Av dem som arbetade deltid var ungefär 75 procent kvinnor. Nästan en miljon företag bedrivs i Sverige. Dessa företag består till ungefär 60 procent av människor som bedriver enskild firma, medan hälften så många är aktiebolag.⁴

Dagens system medför speciella problem för företagare då det är olika regler beroende på vilken företagsform man bedriver sin verksamhet inom. Systemet är också dåligt anpassat efter nya typer av verksamhetsformer. Regeringen har i budgetpropositionen 2009 aviserat förändringar för förbättringar i trygghetssystemen för företagare. Detta välkomnar vi.

¹ 1 040 000 personer av de 4,5 miljoner sysselsatta i åldern 16–64, företagare inkluderat. Källa: arbetskraftsundersökning 2008.

² Enligt CSN:s enkätundersökning juni 2008.

³ Cirka 667 000 hade tidsbegränsade anställningar, medan 3 411 000 hade fasta anställningar.

⁴ SCB:s företagsregister, maj 2008.

3.2 Problem med systemet som behöver lösas

Det finns delar i dagens system som vi vill utveckla och bevara. Till fördelarna hör att systemet omfördelar pengar från dem som inte behöver till dem som behöver. Det är också ett generöst system på flera sätt. Föräldraförsäkringen torde till exempel tillhöra de mest generösa i världen, både i tid och i ersättningsnivåer.

Ett väl fungerande trygghetssystem kan bidra till att motverka de negativa effekterna av ojämställdhet. En inbyggd genus- och självständighetsaspekt är att vårt socialförsäkringssystem är individbaserat.

Miljöpartiet anser också att det finns ett antal problem med dagens trygghetssystem som är viktiga att lösa.

Trygghetssystemet är:

- ? *Svåröverskådligt* – Olika myndigheter, ersättningar och handläggare blir aktuella beroende på vilken situation den enskilda människan befinner sig i. Villkor och nivåer skiljer sig åt och ändras ofta.
- ? *Ojämnt* – Olika orsaker till varför man inte arbetar, liksom olika löneläge, ger olika ersättningar. Systemets starka koppling till arbetslöshet och inkomstbortfall gör att män gynnas. Barn till dem som missgynnas råkar ännu värre ut – antalet fattiga barn ökar i Sverige. Både formella och informella strukturer skapar ojämlikhet bland annat ur könsperspektiv och barnperspektiv.
- ? *Godtyckligt* – Vilken tillgång människor får till insatser, till exempel rehabilitering beror mycket på deras egna kunskaper och förhållningssätt samt om de har tur att få en bra och engagerad handläggare.
- ? *Passiviserande* – Reglerna gör att människor är sjukskrivna i större omfattning än de behöver. Det är till exempel inte tillåtet att kombinera deltidssjukskrivning med studier.
- ? *Osolidariskt* – Systemen är uppbyggda på antagandet att alla människor har eller har möjlighet att få en tillsvidareanställning på heltid. Den som inte kommit in på arbetsmarknaden kan stå utan ersättning.
- ? *Otryggt* – Sammantaget gör problemen ovan att många människor inte upplever det ekonomiska trygghetssystemet som tryggt.

Återkommande beskrivs oöversiktlighet, brist på samordning och krångliga regler av många som påtagliga problem. Ett nytt problem, skapat av regeringens regelverk, är en massiv oro. Oron för att bli utförsäkrad, oron för att förlora sin anställning om man som sjuk anses kunna ta annat arbete på arbetsmarknaden utan att det i realiteten är möjligt, oron för den egna privatekonomin som inte går ihop och kan leda till att man behöver lämna bostad etc.

3.3 Rundgång och regelanpassningens pris

Skillnader i regler påverkar människors beteende. Det är förstås ofta avsikten, men många olika detaljregler och tidsgränser har sitt pris. I den mån man som enskild känner till systemets regler försöker man anpassa sig till dem. Hand-

Fel! Okänt namn på

läggare är måna om denna anpassning och samtidigt att kontrollera att reglerna uppfylls. Ju fler detaljreglerna är desto större är risken att man fjärrar sig från det huvudsakliga syftet, det vill säga att människor får det stöd de behöver för att kunna återgå till arbete.

I utredningen ”Mera försäkring och mera arbete” (SOU 2006:86) hävdas liknande tankegångar, liksom att försäkringarnas oförmåga att se till att försäkrade får rätt ersättning från rätt försäkring och deras bristande samspel gör att människor slås ut från arbetslivet. Där pekas också på att den stora grupp människor som både har problem med hälsa och fel arbete eller inget arbete alls uppmärksammas för lite eller hanteras fel. Det är en av dessa situationer som kan betraktas som att hamna mellan stolarna.

I ett annat betänkande ”Från socialbidrag till arbete” (SOU 2007:2), lyfts rundgången mellan olika myndigheter fram. Enskilda riskerar att skickas runt, vilket framför allt styrs av vilka ekonomiska resurser som finns hos myndigheten. ”Är resurserna begränsade skapar det en benägenhet att i högre grad se den enskilde som någon annans ansvar”.⁵ Man pekar på bristen på ett gemensamt samhällsekonomiskt tankesätt.

Till viss del försöker regeringen motverka det genom den friare användning som tillåts, 5 % av sjukpenninganslaget, och på olika sätt hitta samverkansformer. Det gäller myndighetssamverkan mellan Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan och finansiell samordning i samordningsförbund mellan Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, kommunerna och landstingen. Regeringen har också öppnat för finansiell samordning mellan hälso- och sjukvården och Försäkringskassan.

Men detta är dock långt ifrån tillräckligt. Med helt sammanslagna resurser och gemensamt mål blir situationen en helt annan.

3.4 Nya regler – nya problem

Den nuvarande regeringen har under sin tid vid makten i ett rasande tempo infört förändringar i trygghetssystemen. Det gäller framför allt inom arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen. Allt som oftast nämns arbetslinjen som skäl för att förändringar behövs. Det är en hård piska som viner och uppenbarligen tror man att det är det som behövs för att människor ska börja jobba. Problemet ligger hos individen anser regeringen.

3.4.1 Regeringens reformer

Ett xplock av de förändringar som regeringen genomfört är följande:

- ? Sänkt ersättningsgrad för arbetslösa från 80 till 70 procent av tidigare arbetsinkomst för dagarna 201–300.
- ? Borttagande av möjlighet till förlängd ersättningsperiod.

⁵ Citat från sidan 443.

Fel! Okänt namn på

- ? Efter förbrukad arbetslöshetsperiod hänvisas människor till jobb- och utvecklingsgaranti med 65 procent av tidigare arbetsinkomst.
- ? Sänkning av den högsta ersättningen i arbetslöshetsersättningen under de första 100 dagarna från 730 till 680 kronor per dag.
- ? Avskaffande av studerandevillkoret.
- ? Förkortad a-kasseperiod vid deltidsarbetslöshet.
- ? Förhöjd finansieringsavgift för a-kassorna.
- ? Avskaffande av arbetsgivarnas medfinansiering i sjukförsäkringen.
- ? Tidsgräns för sjukpenningen på 12 månader med ersättning på 80 procent av sjukpenninggrundande inkomst. Förlängd sjukpenning i högst 18 månader med 75-procentig ersättning.
- ? En så kallad rehabiliteringskedja införs med fasta tidpunkter för att pröva arbetsförmågan hos sjukskrivna. Det innebär bland annat att arbetsförmågan efter sex månader ska prövas mot hela arbetsmarknaden.
- ? Skärpt kontroll och åtgärder mot fusk. Möjlighet för arbetsgivare att begära läkarintyg från första sjukfrånvarodagen.
- ? Personer som utförsäkras från sjukförsäkring hänvisas till Arbetsförmedlingen för ”särskilt stöd”. Det innebär lägre ersättning, s.k. aktivitetsstöd.

Dessa förslag innebär att arbetslösa och sjuka ges ett snävare ekonomiskt utrymme och kontrolleras i ökad omfattning. Det förväntas få effekten att människor snabbare ska återgå till arbete. Förhållningssättet gäller både gentemot sjuka och arbetslösa. Förhållningssättet har mött kritik, inte minst från fackligt håll. Från Miljöpartiets sida har vi också kritiserat detta förhållningssätt. Vår uppfattning är att de allra flesta människor vill arbeta. För att minska arbetslösheten behövs ett brett angreppssätt med ett spektrum av insatser både på strukturell nivå och på individnivå. Det kan gälla förbättrade möjligheter för företagande, åtgärder för ökad jämställdhet, förbättrat arbetsmiljöarbete, utbildningsinsatser, arbetsmarknadsåtgärder, åtgärder mot diskriminering, rehabiliteringsinsatser och individanpassade insatser. Vi vänder oss starkt emot regeringens förenklade analys och menar att den snarare kommer att skapa nya problem och ett större utanförskap.

3.4.2 Komplexa regelverk skapar problem

Att människor måste vända sig till flera myndigheter har att göra med att komplexiteten i de olika försäkringarnas regelverk skapar stora problem. Det är inte sällan det som betecknas som fusk handlar om felhantering av myndighet eller att enskilda missförstått eller inte känt till regler. I en översikt som gjordes under delegationen mot felaktiga utbetalningar, den så kallade FUT-delegationens arbete, var hälften av de felaktiga utbetalningar som gjordes från trygghetssystemen avsiktliga feluppgifter från sökanden, medan 30 procent var oavsiktliga fel från sökanden och 20 procent oavsiktliga fel från myndigheternas sida.

Fel! Okänt namn nå

3.4.3 Konsekvenser och flykt från a-kassorna

Cirka en halv miljon medlemmar har lämnat a-kassorna sedan regeringsskiftet. I mars 2006 var 3,8 miljoner personer anslutna till a-kassorna. I juli 2009 var antalet nere på drygt 3,3 miljoner.

Samtliga kassor har minskat sitt medlemsantal. Kraftiga minskningar har t.ex. skett hos Småföretagarna, Svensk Handel, Hotell- och restauranganställda och Kommunal, samtidigt som dessa är några av de dyraste kassorna att vara med i. Det är också i dessa kassor som många deltidare och nyutträdna på arbetsmarknaden tidigare var med i, enligt Arbetsförmedlingens enhet för behovs- och verksamhetsanalys.

Människor lämnar a-kassor för att det blivit dyrare att vara med. En del bedömer säkert att det inte är troligt att man ska bli arbetslös, medan andra har en så snäv ekonomi att man helt enkelt inte anser sig ha råd. Andra kan ha andra skäl som till exempel att man inte längre kvalificerar sig för a-kassa på grund av deltidarbete.

Enligt en rapport från IFAU⁶ hade andelen arbetslösa med arbetslöshetsersättning sjunkit från att i snitt ligga på 70 procent under åren 1999–2004 till endast 51 procent av de helt arbetslösa 2008.

Att många arbetslösa står utan försäkringsskydd till följd av a-kassans finansieringsreform kan ge stora konsekvenser både för den enskilda individen och för samhället i en kommande lågkonjunktur. Den enskilda individen kan behöva sälja bostad och ytterst bli tvungen att söka försörjningstöd från socialtjänsten.

Försörjningsstöd från socialtjänsten finns som yttersta skyddsnät, men för att ha rätt till försörjningsstöd krävs att man inte har några realiserbara tillgångar. Konsekvenser för enskilda och för familjer blir allvarliga. Det gäller inte minst barn som på olika sätt får ta konsekvenserna av den nya situationen för de vuxna.

Finanspolitiska rådet lyfter i rapporten Svensk finanspolitik (2008) fram kritik mot reformen. ”Reformerna av a-kassans finansiering är ett misslyckande som helt i onödan minskat anslutningen till a-kassan. Vid nästa lågkonjunktur kommer många arbetslösa att stå utan försäkringsskydd”, säger Finanspolitiska rådets ordförande Lars Calmfors.⁷ De positiva effekterna på sysselsättningen blir små eftersom den ändrade finansieringen bara ger svaga drivkrafter till återhållsam lönebildning.

3.4.4 Kvinnor särskilt drabbade

Man kan konstatera att tre av de kassor som har den dyraste medlemsavgiften: Svensk Handel, Hotell och restaurang och Kommunal, försäkrar främst kvinnor. Det är också fler kvinnor än män som har lämnat dessa förbund. Som sagts tidigare arbetar kvinnor deltid och har tidsbegränsade anställningar i större utsträckning än män. Ofta innebär det att de inte omfattas av trygghets-

⁶ Rapport 2009:7 Arbetsökande med och utan arbetslöshetsersättning.

⁷ Citat från Finanspolitiska rådets webbplats i anslutning till rapportens presentation.

systemet eftersom regelverket utestänger dem på grund av deras arbetsförhållanden. Genom insnävade regler som regeringen genomfört gäller detta i än högre grad än tidigare.

3.5 Uppenbart behov av förändringar

Att det finns behov av förändringar i trygghetssystemet anser vi är uppenbart. Det har alltmer blivit ett rörigt och oöverskådligt system som människor i olika livssituationer känner stor frustration inför. Försäkringskassans dåvarande generaldirektör Curt Malmborg och styrelseordförande Erik Åsbrink beskrev i Göteborgsposten i augusti 2008 att reglerna i stor utsträckning är byggda för ett äldre samhälle, att regelverket är som ett lapptäcke som behöver moderniseras, förenklas och göras mer överskådligt. De vädjade i det närmaste om en samlad översyn. Det är lätt att förstå deras frustration. Försäkringskassan fick på kort tid många nya reformer att ta hand om, och mer har skett sedan dess. Ofta har tidsmarginalerna varit extremt små från det att beslut fattats till att reformen ska införas. Samtidigt har Försäkringskassan en pågående mycket stor omorganisation och har nu också ny ledning.

Det finns många tecken på att Försäkringskassan inte klarar av sina uppgifter på ett bra sätt. Enligt uppgifter i augusti 2008 hade t.ex. 10 000 pensionärer fått vänta i månader på sina bostadstillägg. Att enskilda drabbas vet vi från återkommande personliga beskrivningar i media. JO fick en så kraftig ökning av antalet JO-anmälningar under senare delen av 2008 att de beslöt sig för att göra en särskild granskning, vilken resulterade i mycket allvarlig kritik. Riksrevisionen har också gjort ett flertal granskningar av olika aspekter hos Försäkringskassan och pekar på brister på ett flertal områden. Att enskilda drabbas vet vi också från återkommande personliga beskrivningar.

Det är uppenbart att såväl arbetslöshetsförsäkringen som sjukförsäkringen är uppbyggd runt en bild av arbetslivet som inte längre stämmer med verkligheten. Vi menar att reglerna behöver anpassas så att fler människor kan omfattas och ges trygghet den dag de behöver det. Att kunna känna ekonomisk och social trygghet är också en folkhälsofråga. Att leva under ekonomisk eller social press eller båda är en riskfaktor för sämre hälsa.

4 En dörr in och arbetslivstrygghet

Våra utgångspunkter för ett trygghetssystem vid arbetslöshet och sjukdom är att:

- ? människor vill försörja sig själva och gör det om möjligheten finns
- ? samhället ska träda in när människor behöver det
- ? trygghetssystemet ska utgå från en helhetssyn
- ? en gemensam myndighet för hela trygghetssystemet minskar risken för att människor faller mellan stolarna

Fel! Okänt namn på

Miljöpartiet vill införa ett och samma trygghetssystem, så kallad arbetslivstrygghet, vid sjukdom respektive arbetslöshet. Det är tänkt att skapa en större tydlighet för individer och ett effektivare arbetssätt för myndigheten. Människor ska veta vart man ska vända sig, och veta vilken ersättning som är att vänta. Man får en handläggare oavsett huvudproblem – det ska inte finnas någon risk att man skickas runt.

Med en gemensam tillhörighet blir det också tydligare för handläggare med vikten av helhetssyn på individen och dess problem. Olika villkor för att få ersättning kommer visserligen att kvarstå för sjukdom respektive arbetslöshet, men de är tänkta att minska i omfattning, och sammansatta problem ska inte leda till uteslutning. Individens egen uppfattning om sin situation ska ges stor betydelse. Det är enbart tillsammans med individen man kan bidra till att förändra dess situation.

En ny myndighet bildas genom att Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen slås ihop. Dit förs också försörjningsstödet från kommunerna. Människor som är arbetslösa eller sjuka men är tvungna att söka försörjningsstöd för sitt uppehälle ska kunna vända sig till samma ställe och få tillgång till insatser på samma premisser.

Den övergripande inriktningen för det nya trygghetssystemet kan sägas vara att fler ska omfattas, att villkoren så långt som möjligt ska jämsställas, att byråkratin ska minskas och att helhets- och individperspektivet ska ökas. Miljöpartiets modell för arbetslivstrygghet ska även gälla företagare.

Både på samhälls- och individnivå kan man vinna på ett större helhetsperspektiv. Att såsom idag göra en uppdelning mellan sjuka och arbetslösa är en konstruerad uppdelning som inte är av godo, vare sig för individen eller för samhället. Att vara sjuk är ett relativt begrepp, och många kan genom rätt arbete trots sjukdom vara helt arbetsföra. Detsamma gäller frågan om funktionshinder, något som handikapprörelsen länge lyft fram. Människor med funktionshinder får till exempel alltför ofta sjukersättning mot sin vilja.⁸ Arbetslösa eller personer utan fast anställning kan också ha sjukdoms- eller funktionshinder som inte blivit diagnostiserade och som gör det svårt för dem att bli anställda eller behålla ett arbete.

Vad innebär arbetslivstrygghet?

- ? Arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen slås ihop.
- ? Du vänder dig till en och samma myndighet (ett och samma kontor) oavsett om du är sjuk eller arbetslös.
- ? Det blir skraddarsydd insatser för alla som behöver stöd.
- ? Arbetslöshetsersättningen skattefinansieras, precis som sjukförsäkringen.
- ? Ersättningsnivåerna för sjuka och arbetslösa föreslås bli på samma nivå.
- ? Reglerna förenklas.

⁸ I Danmark har så kallade fleksjob inneburit en möjlighet till flexibilitet mellan sjukskrivning och arbete för att fler med kroniska sjukdomar ska kunna arbeta efter sin förmåga, något det finns anledning att titta närmare på även för Sverige.

Fel! Okänt namn på

- ? Vissa villkor för att få ersättning kommer fortfarande att finnas, men vara enklare, rimliga och begripliga. Arbetslösa kommer t.ex. inte kunna få ersättning från första dagen om man sagt upp sig själv.
- ? Fler ska omfattas, t.ex. ska studenter återfå rätt till ersättning vid arbetslöshet och få rätt till ersättning vid sjukdom.
- ? Försörjningsstödet (socialbidragen) flyttas från kommunerna till den nya myndigheten, så att alla pengar för ersättning samlas i en "påse".

4.1 Övergripande organisatoriska förändringar för införande av arbetslivstrygghet

För att åstadkomma ett system med arbetslivstrygghet behöver ett stort antal förändringar göras av vårt nuvarande trygghetssystem. Här görs en genomgång av viktiga övergripande förändringar som behöver göras på en organisatorisk nivå och vad det i praktiken skulle innebära.

4.1.1 Sammanslagning av arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen till ett och samma nytt trygghetssystem

Ett gemensamt trygghetssystem för arbetslöshet och sjukdom bidrar till en förbättrad helhetssyn. Både sjuka och arbetslösa kan ha en dubbel problematik och hamnar inte i kläm i ett sådant trygghetssystem. Systemet blir mer överskådligt, begripligt, underlättar kontakt och ställer mindre krav på detaljkunskap och tid. Det skulle underlätta både för myndigheter och för individer.

Även om arbetslivstryggheten blir ett gemensamt system kommer det ändå att finnas viss olikhet i villkoren för att få tillgång till ersättning, beroende på om behovet utgår från i huvudsak sjukdom eller arbetslöshet. Det kan tyckas motsägelserfullt, men vi anser till exempel att karensen behöver se olika ut. Det vore inte rimligt att få ersättning från dag ett som arbetslös. Det kommer också att finnas regler som kan se lite olika ut för att fortsatt få ersättning beroende på vad huvudproblemet är. Detta för att underlätta och stimulera att individen kan komma åter till jobb.

4.1.2 Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen förs samman och ersätts av en ny myndighet

Sammanslagningen är en naturlig följd av ett nytt trygghetssystem vid arbetslöshet och sjukdom och strävan efter ökad helhetssyn. Utvecklingen i landet går redan i denna riktning genom att samlokalisering sker i stor skala mellan Försäkringskassan, Skatteverket respektive Arbetsförmedlingen.

Att samma myndighet handhar ärenden gällande människor som står utanför arbetsmarknaden oavsett vilket skälet till det är minskar risken för att människor hamnar mellan stolarna. Den nya myndigheten övertar huvudmannskapet för arbetslöshetsförsäkringen. Till den nya myndigheten överförs också administrationen av alla övriga ersättningar som idag handhas av För-

Fel! Okänt namn på

säkringskassan. Myndigheten har ansvar för de statliga ersättningarna i socialförsäkringssystemet och får ansvar och resurser för rehabiliteringsåtgärder.

Till viss del sammanfaller förslaget med det som lyfts fram i Statskontorets rapport ”Staten regionalt och lokalt” (2008:3) som gjorts på uppdrag av Förvaltningskommitténs arbete (Fi 2006:08). Där förespråkas idén om att ”bygga en ny dörr in” genom en sammanslagning av Arbetsförmedlingen och en del av Försäkringskassans uppgifter. Man menar att frivillig samverkan inte räcker om man vill komma tillrätta med flera problem som är förknippade med nuvarande strukturer, såväl för individen som för högre förvaltningspolitiska värden. Medborgarorientering och rättssäkerhet lyfts bland annat fram.

Sveriges kommuner och landsting har också landat i ett förslag om ”en dörr in”, vilket innebär att en samorganisering görs på lokal nivå av kommunernas ekonomiska bistånd, arbetsmarknadsenheter och flyktingverksamhet samt försäkringskassan och arbetsförmedlingen.

4.1.3 Ansvar för arbetslöshetsersättning tas över av den nya myndigheten

I dagsläget är det a-kassorna som har hand om arbetslöshetsersättningen. Det har sina historiska skäl. a-kassorna har en egen historia och uppbyggnad med facklig tillhörighet som utgångspunkt. Föregångarna till Försäkringskassan startades också av fackföreningar genom de så kallade sjukförsäkringskassorna.

Ersättning vid arbetslöshet, oavsett yrkestillhörighet, är samtidigt en statlig angelägenhet. A-kassorna har tidigare stått för en mindre del, medan merparten av de medel som utbetalats varit statliga. Som en följd av regeringens beslut om förhöjd finansieringsavgift (prop 2006/07:1) ändrades dock balansen drastiskt och fick till följd att a-kassorna en period beräknades stå för drygt hälften av kostnaden. Nya förändringar har dock införts från och med 1 juli 2008, då den förhöjda finansieringsavgiften ersattes av en så kallad arbetslöshetsavgift som a-kassorna ska betala till staten. För 2008 stod a-kassorna för ungefär drygt 40 procent av kostnaden. På grund av den ökade arbetslösheten beräknas statens andel för 2009 bli högre.

För individer är det översiktligt och svårt att förstå att olika yrkeskategorier har olika kostnader för medlemskap i a-kassor och att regelverken också kan skilja sig åt. Den 1 oktober 2009 var till exempel medlemsavgiften per månad 90 kronor i Akademikernas erkända arbetslöshetskassa, 215 kronor i Kommunalarbetarnas, 335 kronor i Handelsanställdas och 430 kronor i Hotell- och restauranganställdas a-kassa.⁹ Arbetslivstryggheten, som det nya trygghetssystemet vid arbetslöshet och sjukdom, skulle innebära att alla kommer att omfattas av en arbetslöshetsersättning. Den bör ha lika villkor för alla och omfatta både grundersättning och inkomstbortfall.

Utöver den statliga ersättningen vid arbetslöshet bör fackföreningarna kunna erbjuda kompletteringsförsäkring så som görs idag till sjukförsäkringen.

⁹ Flera förbund har något högre nivåer för de som är enskilt anslutna. Beloppen ovan avser kollektivanslutna, ej arbetslösa. De som är arbetslösa har lägre avgift.

4.1.4 Slopade krav på medlemskap i a-kassa för att få inkomstrelaterad ersättning vid arbetslöshet

Till följd av att arbetslivsstryggheten övertar arbetslöshetsersättningen kommer det inte längre finnas något krav på medlemskap i arbetslöshetskassa för att få ersättning. I dagsläget behöver man ha varit medlem i 12 månader¹⁰ och ha betalat medlemsavgift lika länge för att kunna erhålla a-kassa. Borttagandet av medlemsvillkoret innebär därmed en uppmjukning av dagens regler. Däremot kommer kravet på att man ska ha arbetat i viss utsträckning för att bli berättigad till ersättning, det så kallade arbetsvillkoret, finnas kvar.

4.1.5 Arbetsvillkoret ses över

I dagsläget är arbetsvillkoret att man ska ha förvärvat arbetat 6 kalendermånader med minst 80 timmars arbete varje månad, eller att man arbetat minst 480 timmar under en sammanhängande period av 6 kalendermånader, då under förutsättningen att man har arbetat minst 50 timmar varje månad. Arbetsvillkoret måste uppfyllas både för att man ska få grundersättning och inkomstrelaterad ersättning. Det finns många som av olika skäl faller utanför dessa villkor. När regeringen beslutade att sänka antalet ersättningsdagar för deltidsarbetslösa till 75 dagar från april 2008 drabbades denna grupp extra hårt. Det kan leda till att människor motas till arbetslöshet eller tvingas söka socialbidrag. Vi menar att fler måste omfattas och att reglerna för avgränsning måste ses över.

4.1.6 Likställande av ersättningsnivå för sjukskrivna och arbetslösa

Vår ambition är att det inte ska vara för stora skillnader mellan ersättning för sjuka och arbetslösa. Vi vill också sträva efter att ersättningen i större grad ska spegla den faktiska situationen man befinner sig i, snarare än historiska förhållanden.

Arbetslivsstryggheten bör ha samma maximala ersättning oavsett om man betecknas som tydligt sjuk, arbetslös eller en kombination av båda. I dagsläget skiljer sig ersättningsnivån markant åt beroende på bedömningen av varför en person inte kan arbeta.

Ersättningsnivån är i dag 80 procent av en persons sjukpenninggrundade inkomst¹¹ om man är sjuk eller arbetslös, men bara upp till den så kallade taknivån. Det vill säga, man får inte ersättning för förlorad inkomst gällande de inkomster som överstiger taknivån.¹² Vi tycker att det är rimligt att man även fortsättningsvis ska få 80 procent av den sjukpenninggrundade inkomsten, men anser att även taknivån bör vara densamma.

¹⁰ Regeringen har dock införts ett tillfälligt undantag från detta för 2009, då det räcker att ha varit medlem i 6 månader.

¹¹ Regeringen har infört en regel som försämrar läget. Den sjukpenninggrundade inkomsten, s.k. SIG, multipliceras först med 0,97 innan man beräknar 80 procent i sjukförsäkringen.

¹² Dagens taknivåer är 680 kronor per arbetslös dag och för sjukskrivna (7,5 prisbasbelopp) vilket motsvarar 26 750 kronor per månad.

Fel! Okänt namn på

Det betyder att taket för arbetslösa höjs och taket för sjuka sänks något.

Vår utgångspunkt är att hälften av alla arbetstagare med heltidslön ska kunna få 80 procent av sin inkomst vid sjukdom eller arbetslöshet. Anorlunda uttryckt anser vi angående taknivån att en rimlig utgångspunkt är att staten ansvarar för att försäkra en inkomst som motsvarar medianlönen för heltidsarbetande. En stor del av befolkningen (50 procent av de heltidsarbetande, drygt 60 procent av alla arbetande och 70 procent av alla vuxna svenskar) har idag inkomster under den nivån.

Medellönen för heltidsarbetande var 2008 enligt SCB 27 100 kronor i månaden och medianlönen ca 24 000 kronor i månaden. Medianlönen för några olika yrkesgrupper 2008 var för sjuksköterska 25 900 kronor i månaden, grundskollärare 24 800 kronor i månaden, företagsekonom 35 000 kronor i månaden, barnskötare 19 400 kronor i månaden, byggnadsingenjörer och byggnadstekniker 31 100 kronor i månaden.¹³

Som ett första steg vill vi därför höja taket i a-kassan motsvarande en ändring av dagersättningen från 680 till 780 kronor per dag fr.o.m. 2012.

4.1.7 Försörjningsstödet förstatligas, förändras och läggs på den nya myndigheten

Människor som är arbetslösa eller sjuka, som saknar eget kapital och ligger under gränsen för socialbidragsnormen ska kunna få försörjningsstöd utbetalat av den nya myndigheten. Detta för att alla utbetalningsslag ska samlas hos samma myndighet. Risken för stigmatisering minskar för individen, och möjligheten att få relevant stöd ökar. Idén fanns när socialtjänstlagen utarbetades och kallades då SOFT, socialförsäkringstillägg, och var tänkt att utbetalas av Försäkringskassan. Det kom inte att införas, men på en del socialkontor valde man att göra en liknande uppdelning inom den egna verksamheten.

Det finns goda skäl att koppla utbetalningen av försörjningsstöd till den nya myndigheten. Det blir en tydlighet i att dessa personer har arbetslösheten eller den otillräckliga inkomsten som skäl för behov av insats, och att de på samma sätt som andra ska få tillgång till insatser, individuellt stöd, arbetsmarknadsåtgärder etc. Det blir en större tydlighet även för personer som varit sjukskrivna, men saknat sjukpenninggrundade inkomst och varit så kallat nollklassade. Även om Försäkringskassan tidigare haft ansvar för rehabilitering så har nollklassade ofta hänvisats till socialtjänsten och individer har ofta inte fått tillgång till de insatser de borde ha fått.

Socialtjänsten i kommunen kommer att fortsatt ge bistånd till stöd och behandlingsinsatser för de människor som behöver det. Det kan vara lättare för människor att uppfatta socialtjänsten som ett stöd och hjälp i svåra situationer om den inte samtidigt har möjligheten att påverka deras eventuella försörjningsstöd. Besluten om försörjningsstödet kommer inte att vara det centrala i kontakten med socialtjänsten, så som situationen ofta är i dag.

¹³ SCB:s beräkningar bygger på lönen för motsvarande heltidsarbete. I realiteten har många människor lägre lön på grund av deltidarbete.

Socialtjänsten kan också göra aktiva insatser av mer akut och engångsbe-
tonad karaktär, även genom ekonomiskt bistånd. Det kan till exempel gälla en
familj som behöver akut hjälp med matpengar. Exakt hur avgränsningen ska
se ut och hur samarbetet ska ske mellan socialtjänst och den nya myndigheten
behöver utredas.

Det finns vissa nackdelar med att förstatliga försörjningsstödet. Kommu-
nerna riskerar att förlora helhetsgreppet och möjligheten till preventiva åtgär-
der genom att tidigt uppfatta behov hos personer. Individer som har mer
komplexa behov behöver ha med två myndigheter att göra, något som kan
vara till nackdel för individen och skapa samordningssvårigheter för myndig-
heterna. En tydlig vinst är dock förutom minskad stigmatisering och tillgång
till insatser även att socialtjänstens insatser kan renodlas till att bli mer stöd-
jande, vilket bör vara till stark fördel för individen och även vara viktigt ur ett
barnperspektiv. Fördelarna uppväger nackdelarna.

I Norge har man gjort en stor reform på välfärdsområdet och slagit sam-
man sin arbetsförmedling och försäkringskassa på ett sätt som påminner om
det vi från Miljöpartiets sida vill införa i Sverige. På de så kallade NAV-
kontoren (Ny arbets- och velferdsförvaltning) har staten i sin nya funktion
ofta samlokaliserat sig med socialtjänsten för att ge hjälp till brukare så smi-
digt som möjligt. Inom ramen för de olika försök med finansiell samordning
som pågått i Sverige, finns det bland annat inom Socsamprojekten goda erfä-
renheter av att kunna använda gemensamma medel så flexibelt som möjligt.
En påse pengar gav bättre möjlighet till individanpassad hjälp och förbättrad
helhetssyn.

Sveriges Kommuner och Landsting har som tidigare nämnts utarbetat ett
förslag, En dörr in, som är inne på samma tankegångar. En gemensam ingång
föreslås genom att en samorganisering görs på lokal nivå av kommunernas
ekonomiska bistånd, arbetsmarknadsenheter och flyktingverksamhet samt
Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen. En sådan organisation är tänkt att
bilda utgångspunkt för att man i lokala avtal kan komma överens om att andra
delar av den kommunala verksamheten eller delar av landstingets verksamhet
också kan ingå i denna samverkan. På så sätt skulle den finansiella samord-
ningen kunna utvecklas då det i den ingår fyra parter som arbetar med rehabi-
literande insatser för enskilda.

4.1.8 Individuell helhetsbedömning och coaching

Själva idén med arbetslivstryggheten är att det ska bli ett enklare system och
enklare för individen. Man ska kunna gå till ett och samma ställe och få den
hjälp man behöver.

En viktig del av arbetslivstryggheten är att en helhetsbedömning ska kunna
göras med hänsyn till individens hela livssituation. En individuell handlings-
plan skrivs, med rättigheter och skyldigheter. Den ska innehålla vad man har
rätt till, men också vad individen förbinder sig att göra samt tydliga tidsgrän-
ser för olika insatser.

Ett viktigt inslag är också att de som behöver det får kontakt med en coach.
Det är viktigt att dessa ska vara kompetenta, arbeta flexibelt och inte med för

Fel! Okänt namn på

många samtidigt. De ska ha tid och engagemang. Nuvarande regering har också inrättat coacher. Dessvärre verkar man inte ha betonat tillgången på tid och kompetens hos coacherna, vilket är grundläggande för att det ska fungera. Det är a och o att människor känner att de får verklig hjälp. Detta innebär en kraftig omstyrning i sättet att arbeta från det som gäller i dag på Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen. Det kommer att handla mindre om administration och mer om konkreta insatser tillsammans med människor.

4.2 Fler behöver omfattas

Inriktningen för vår modell är också att ändra reglerna för att fler ska omfattas. Det kan handla om att ”täppa till” luckor som finns i regelverken som gör att människor stängs ute från rehabilitering eller ersättning, lätta på kvalifikationsregler eller omforma regler så att de bättre passar olika livssituationer. En viktig del är också att införa regeländringar som gör att fler lättare kan komma tillbaka till arbetslivet.

Här följer några exempel på förändringar vi vill driva parallellt – förändringar som kan göras redan nu, innan ett system med arbetslivstrygghet trätt i kraft.

4.2.1 Återinföra studerandevillkoret

Det är viktigt att man ska kunna kvalificera sig för grundersättning vid arbetslöshet genom studier. Enligt nu gällande regler är det bara lönearbete som kan ligga till grund för a-kassa. Det framgår av årets budgetmotion att vi avser att avsätta pengar för detta ändamål från och med 2011.

4.2.2 Förlänga tiden med full ersättning för arbetslösa

För närvarande kan man som arbetslös bara få ersättning med full ersättning i 200 dagar. Vi anser att perioden med full ersättning bör förlängas till 300 dagar och vi anslår medel för detta i årets budgetmotion.

4.2.3 Rätt för studerande till ersättning eller arbetslivstrygghet om de är sjuka

Vi anser att studenter efter en karens på två veckor, oavsett hur man finansierar sina studier, ska få ersättning motsvarande studiemedelnivå. Läkarintyg kan krävas. Enligt dagens regler är det enda skydd som finns för studenter vid sjukdom att de som har studiemedel genom CSN kan få dem efterskänkta efter att de varit sjuka mer än 30 dagar.

4.2.4 Förbättra möjligheterna att kombinera deltidsstudier med deltidssjukskrivning

Vi anser att det måste bli möjligt att gå från en långtida heltidssjukskrivning (eller aktivitets- eller sjukersättning) till halvtidssjukskrivning, för att kunna studera på halvtid. Det måste också bli möjligt för den som studerar heltid och

blir halvtidssjukskriven att kunna fortsätta sina studier på halvtid. Det borde vara en självklarhet, och det är absurt att dagens system inte möjliggör detta. Det kräver förändrade regler både hos Försäkringskassan, CSN och i utbildningssystemet.

4.2.5 Flexiblare regler kring deltidssjukskrivning

Människor som är deltidssjukskrivna ska kunna arbeta i den utsträckning de kan. Idag går gränserna vid 25, 50 respektive 75 procent. En steglös sjukskrivning behöver införas.

4.2.6 Förändrad karensdag vid sjukdom

Karensdagen bör tas bort och ersättas av 50 procent av sjukpenninggrundande inkomst de första två dagarna. Idag har man en karensdag innan man får sjuklön. En dag med 100-procentigt inkomstbortfall drabbar vissa personer väldigt hårt. Det gäller framför allt de som har dåliga möjligheter till flexibilitet och inflytande över sina arbetstider. Det slår särskilt hårt mot dem som arbetar deltid förlagd till få dagar. För dem kan en karensdag innebära löneavdrag med mellan 1,64 till 3 dagar.

4.2.7 Förändra sjukpenningsreglerna för att stoppa utförsäkringen

Vi anser inte att det ska finnas en bortre gräns för sjukpenningen. Människor ska få den hjälp de behöver för att inte behöva vara sjukskrivna länge. Men att från statens sida ha en tidpunkt när sjukpenningen klipps och personer hänvisas till Arbetsförmedlingen anser vi inte vara ett bra system.

Vi vill också avskaffa den regel som innebär att Försäkringskassan ska pröva en persons arbetsförmåga mot hela arbetsmarknaden efter det att han eller hon varit sjuk i 180 dagar.

5 Slutord

Alltfler uppmärksammar problemen i dagens trygghetssystem. Människor får inte rätt hjälp. Systemet är splittrat och trots att många myndigheter ska ge stöd och hjälp till enskilda ges ofta felaktig hjälp, för lite hjälp eller insatser som saknar helhetssyn. Genom nuvarande regeringens försorg har stöd och hjälp alltmer förvandlats till ensidiga krav och tidsgränser. Den enskilde faller mellan stolarna som tidigare – med den skillnaden att fallet nu blir hårdare. Det har utlovats en bred parlamentarisk socialförsäkringsutredning. Riksdagen har med borgerligt stöd under föregående mandatperiod gjort ett tillkännagivande om vikten av att utredningen skulle tillsättas snarast. Väl i regeringsställning har de borgerliga dock skjutit frågan framför sig. Istället har regeringen i rask följd infört förändringar på området – övervägande rena

Fel! Okänt namn på

försämringar och regler som förväntas fungera som piska för att få människor att återgå till arbetsmarknaden. Kritiken har varit massiv.

Det är inte bara i Sverige man tampas med frågor om trygghetssystemens utformning. Flera länder har gjort stora förändringar i systemets uppbyggnad och förhållningssätt, bland annat Australien, Holland och Norge. I Norge har man infört så kallade NAV-kontor med sammanslagning av motsvarande försäkringskassa och arbetsförmedling, utbetalning av socialbidrag och i olika grad utvecklad samverkan med kommunen. Tanken är att det ska vara enkelt att få hjälp på ett och samma ställe. Initiativtagarna beskriver processen som enormt omfattande. Det som dock uppfattas som svårare än något annat är att de olika arbetskulturerna ska mötas och arbeta åt samma håll med både helhetssyn och individfokus. Vårt förslag om arbetslivstrygghet är mer genomgripande än det norska genom att det innebär att såväl systemen som pengapåsarna slås samman. Genom att skapa en gemensam struktur bygger man bort administrativa hinder och skapar möjlighet för alla att arbeta åt samma håll. Att detta är en nyckel för ett effektivt arbete vittnar inte minst de olika samverkansprojekt med finansiell samverkan om som förekommit i Sverige.

I rapporten "Staten, regionalt och lokalt", skriven inom ramen för Förvaltningskommitténs arbete, förespråkas principen om "en dörr in" och utökad medborgarorientering. Utgångspunkten är att en strategi byggd på frivillig samverkan mellan myndigheter är ett steg i rätt riktning, men otillräckligt. Det krävs organisatoriska förändringar. Sveriges kommuner och landsting har utarbetat ett förslag som man står bakom om "en dörr in".

Den debatt som förslaget om arbetslivstrygghet skapat har välkomnats både av dem som stöder förslaget och dem som inte gör det. Att så många som 500 000 personer lämnat a-kassan och står utanför – oavsett om det är för att man inte bedömt sig behöva försäkringen, eller inte ansett sig ha råd med a-kasseavgiften – gör en diskussion om trygghetssystemens villkor och utformning nödvändig. Allt fler människor riskerar att hamna i ett verkligt utanförskap. Tiden är mogen för en förändring.

Vi anser att regeringen snarast bör tillsätta en parlamentarisk utredning för att utröna på vilket sätt och med vilken tidsplan förslaget om arbetslivstrygghet kan genomföras. Detta vill vi ge regeringen till känna.

Stockholm den 5 oktober 2009

Gunvor G Ericson (mp)

Thomas Nihlén (mp)

Lage Rahm (mp)

Ulf Holm (mp)

Jan Lindholm (mp)

Mats Pertoft (mp)

Mikaela Valtersson (mp)